

3. Zaposlenost i zarade

Izvesna poboljšanja na tržištu rada su zabeležena u 2015. u odnosu na 2014, prema podacima Ankete o radnoj snazi (ARS). Ukupna zaposlenost raste, a uz to su ostvarene pozitivne promene u strukturi zaposlenih – formalna zaposlenost raste, dok neformalna opada. Prema Anketi broj formalno zaposlenih u 2015. je povećan za 56 hiljada (2,8%), dok je broj neformalno zaposlenih smanjen za 42 hiljade (7,7%). Blaga poboljšanja na tržištu rada koja su ostvarena na nivou cele 2015. godine, nastavljena su i u Q4. Ocenjujemo da je blagi rast ukupne zaposlenosti i promena njene strukture, prvenstveno rezultat unapređenja regulative tržišta rada i pojačanog inspekcijskog napora, dok u manjoj meri održava poboljšanje stanja u privredi. Republički zavod za statistiku (RZS) je preračunao podatke o registrovanoj zaposlenosti za period 2000–2014, prema novom izvoru podataka (Centralni registar obaveznog socijalnog osiguranja). Nova definicija registrovanih zaposlenih je usklađena sa standardima EU i na ovaj način su obuhvaćeni svi modaliteti formalne zaposlenosti. Ponovo naglašavamo potrebu za revidiranjem podataka o tržištu rada (ARS) u periodu 2008–2013. godine, kao i neophodnost da se u ARS ponovo objavljuju podaci o kretanju broja zaposlenih po delatnostima. Objavljivanjem agregiranih podataka o broju zaposlenih u tri sektora (poljoprivreda i ribarstvo, industrija i usluge) ne prikazuju se važne informacije o tokovima zaposlenosti na tržištu rada. Diseminacija detaljnih podataka prema delatnostima je statistička praksa EUROSTAT-a, ali i zemalja regiona koje po nivou razvijenosti državne statistike sigurno nisu ispred Srbije (Crna Gora, Makedonija i Albanija). U poslednjem kvartalu 2015. godine imamo blagi nominalni rast i realni pad prosečnih neto zarada. Podaci o prosečnim zaradama po delatnostima pokazuju da je u većini sektora zabeležen rast zarada, dok je pad primetan u sektorima koji se dominantno nalaze u javnom sektoru. Značajan rast zarada zabeležen je u građevinarstvu i prerađivačkoj industriji koji prati rast realne dodate vrednosti u tim delatnostima.

Osnovni indikatori tržišta rada u 2015. pokazuju izvesna poboljšanja u odnosu na 2014.

Osnovni indikatori tržišta rada pokazuju izvesna poboljšanja u skoro svim kvartalima 2015. u odnosu na 2014. Stopa zaposlenosti iznosi 42% u 2015, što je za 0,3 pp veće u odnosu na 2014, dok je stopa nezaposlenosti od 18,4% za 1 pp manja u odnosu na prethodnu godinu (prosek na bazi kvartala). Stopa zaposlenosti u Q4 2015. je ostala nepromenjena u odnosu na isti kvartal prethodne godine, dok u prva tri kvartala 2015. je veća u odnosu na iste kvartale prethodne godine. U Q4 došlo je do blagog rasta stope nezaposlenosti za 0,6 pp, dok je u prethodna tri kvartala stopa nezaposlenosti bila manja u odnosu na iste kvartale 2014. Osnovni indikatori tržišta rada prema ARS su prikazani u tabeli T3-1.

Tabela T3-1. Kretanje stope nezaposlenosti, stope zaposlenosti, stope aktivnosti i stope neformalne zaposlenosti, Q1-Q4 2015.

	2015	Q1	Q2	Q3	Q4
Stopa nezaposlenosti	19,2	17,9	16,7	17,9	17,9
Stopa zaposlenosti	41,0	42,3	43,2	42,4	42,4
Stopa aktivnosti	50,8	51,4	51,9	51,6	51,6
Stopa neformalne zaposlenosti	19,4	18,5	20,4	19,4	19,4

Izvor: RZS, ARS

Rast stope zaposlenosti u 2015. u odnosu na prethodnu godinu posledica je rasta broja zaposlenih za 0,2% i pada ukupnog stanovništva (15+) za 0,5%. Iako je stopa zaposlenosti ostala nepromenjena u poslednjem kvartalu 2015. u odnosu na isti kvartal prethodne godine, zabeležene su promene u broju zaposlenih prema sektorima – poljoprivreda i ribarstvo, industrija i usluge. Broj zaposlenih lica (15+) smanjen je za 1%, ali je ukupan broj lica (15+) smanjen za približno 1%, pa je stopa zaposlenosti ostala nepromenjena. Pad broja zaposlenih je zabeležen u sektoru poljoprivrede i ribarstva (6,1%) i u sektoru usluga (0,1%), dok je u sektoru industrije zabeležen rast broja zaposlenih (1,1%).

Generalno, ocenjujemo da su korigovani podaci o kretanjima na tržištu rada za 2014-2015. godinu pouzdaniji od prethodnih podataka, jer su u većoj meri usklađeni sa povezanim makroekonomskim, fiskalnim i administrativnim podacima. Korigovani podaci ukazuju na to da je tokom 2015. godine ostvareno blago poboljšanje na tržištu rada, a što je u skladu sa procenama Kvartalnog monitora (QM) koje su nastale pre korekcije podatak od strane RZS. Ocenjujemo da je blagi rast ukupne zaposlenosti posledica reformi tržišta rada i skromnog porasta privredne aktivnosti, dok je promena strukture zaposlenosti, prvenstveno posledica unapređenja zakonske regulative i veće aktivnosti inspeksijskih službi.

Počevši od Q3 2015. godine, RZS u ARS objavljuje samo agregirane podatke o broju zaposlenih prema sektorima, čime se izostavljaju značajne informacije o tokovima zaposlenih na tržištu rada. Kao i u prethodnom broju QM-a, ponovo ističemo važnost objavljivanja detaljne strukture zaposlenosti po delatnostima. Jedan od strateških ciljeva RZS-a je harmonizacija zvanične statistike sa međunarodnim standardima i praksom, pre svega EU. Statistika broja zaposlenih prema delatnostima je statistička praksa EUROSTAT-a. Od zemalja regiona koje nisu članice EU, jedino Bosna i Hercegovina objavljuje podatke o broju zaposlenih prema tri sektora, dok Crna Gora i Makedonija objavljuju broj zaposlenih dezagregiran prema 20 delatnosti. Albanija objavljuje strukturu zaposlenosti prema ekonomskoj aktivnosti podeljenoj u 6 delatnosti: poljoprivreda; industrija; građevinarstvo; rudarstvo, snabdevanje električnom energijom, gasom i parom, snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama; tržišne usluge i netržišne usluge¹. Smatramo da je dužnost RZS-a da obezbedi dezagregirane podatke o broju zaposlenih prema delatnostima. Takođe, dužnost RZS-a je da izvrši i reviziju podataka ARS za vremenski period 2008-2013, kako bi se ekonomske analize, ali što je još važnije, mere ekonomske politike zasnovale na pouzdanim podacima. U tom smislu važno je da se bar od strane stručnjaka i državnih organa izbegne politizacija rasprave o kretanjima na tržištu rada.

Smanjuje se neformalna zaposlenost...

Stopa neformalne zaposlenosti iznosi 19,4% u Q4 2015. (Tabela T3-1), što je za 3,8 pp manje nego u istom kvartalu prethodne godine. Tabela T3-2 prikazuje strukturu neformalno zaposlenih prema profesionalnom statusu na tržištu rada. Broj neformalno zaposlenih iznosi 498 hiljada (kvartalni proseki) u 2015, što je za 7,7% manje u odnosu na 2014, odnosno oko 42 hiljade manje. Primetni su efekti formalizacije, koji se vide i na kretanju doprinosa (videti deo Fiskalni tokovi i politika).

Tabela T3-2. Formalno zaposlena lica i struktura neformalno zaposlenih lica prema profesionalnom statusu, Q1 – Q4 2015.

	2015	Q1	Q2	Q3	Q4
Zaposleni (ukupno)	2.494.346	2.565.712	2.615.221	2.558.347	
Formalno zaposleni	2.010.551	2.089.996	2.080.692	2.060.792	
Neformalno zaposleni	483.795	475.716	534.530	497.555	
Neformalno zaposleni prema profesionalnom statusu					
Zaposleni	108.179	127.950	145.816	119.196	
Samostalni sa zaposlenima	*	*	*	*	
Samostalni bez zaposlenih	170.853	143.452	167.546	168.082	
Pomažući članovi domaćinstava	202.258	202.216	216.676	208.485	

Napomena: * mali broj pojava – ocena nije publikovana
Izvor: RZS, ARS

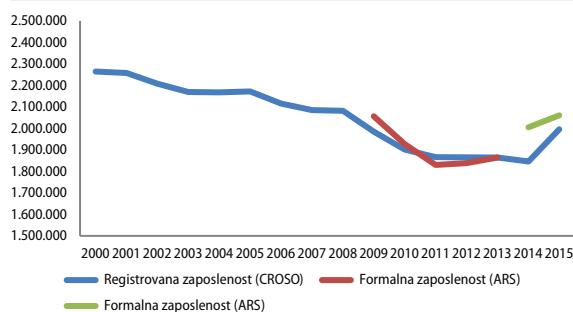
Harmonizacija statistike registrovane zaposlenosti sa standardima EU od kraja 2015.

RZS je od septembra 2015. prešao na novu metodologiju praćenja formalne zaposlenosti kombinovanjem podataka Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) i Statističkog poslovnog registra. RZS je objavio uporedivu seriju podataka registrovane zaposlenosti u periodu

¹ Videti: Zavod za statistiku Crne Gore <http://www.monstat.org/cg/>, State Statistical Office, Republic of Macedonia <http://www.monstat.org/cg/>, INSTAT Albania <http://www.instat.gov.al/en/Home.aspx>, Agencija za statistiku BiH <http://www.bhas.ba/?lang=sr>

2000–2014, po delatnostima i prema statističkim teritorijalnim jedinicama. RZS definiše registrovanu zaposlenost na sledeći način: „Pod pojmom zaposleni podrazumevaju se lica koja imaju formalno pravni ugovor o zaposlenju, odnosno zasnovani radni odnos sa poslodavcem na određeno ili neodređeno vreme i lica koja rade van radnog odnosa na osnovu ugovora o delu ili na osnovu ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova; lica koja obavljaju samostalne delatnosti ili su osnivači privrednih društava ili preduzetničkih radnji; kao i lica koja obavljaju poljoprivredne delatnosti a nalaze se u evidenciji Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja.“ Novi izvor, odnosno nova definicija registrovane zaposlenosti usklađena je sa standardima EU. Smatramo da je ova metodološka promena značajna, da je bila neophodna i da doprinosi značajno poboljšanju statistike registrovane zaposlenosti. Broj formalno zaposlenih (CROSO) u 2015. godini je iznosio 1.996 hiljada, dok je prema anketnom izvoru iznosio 2.061 hiljada. Grafikon T3-1 prikazuje registrovanu zaposlenost prema podacima CROSO u periodu 2000–2015, kao i formalnu zaposlenost u periodu 2009–2013. i 2014–2015. prema ARS. Podaci prema ARS su prikazani u dve serije zbog

Grafikon G3-1. Formalna zaposlenost prema ARS i CROSO

Izvor: RZS

promene metodologije prikupljanja podataka i još uvek nedostupnih uporedivih podataka za ceo period.

Poređenjem podataka CROSO i ARS očigledno je da ove dve metodologije daju slične podatke o formalnoj zaposlenosti za period od poslednjih sedam godina, uz nešto veće, ali i dalje prihvatljivo, odstupanje u periodu 2014–2015. godina. Ovi podaci su u skladu sa našom procenom, iskazanom u prethodnim brojevima QM-a, da su najveće greške u Anketi o radnoj snazi nastale pri statističkom obuhvatu neformalne zaposlenosti.

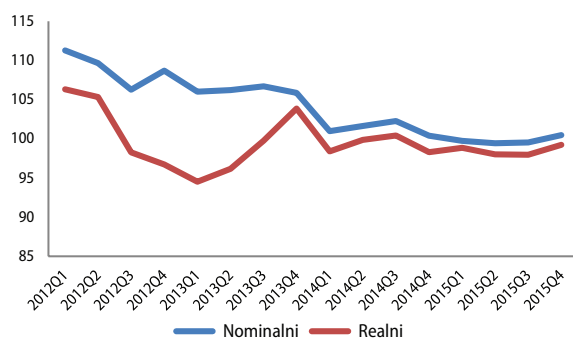
Zarade

Realne zarade su smanjene tokom 2015. ali se pad usporava...

Blagi nominalni pad zarada u 2015. u odnosu na 2014, bruto zarade su opale za pola procenta, dok su neto zarade smanjene za 0,2%. Realne neto zarade su smanjene za 1,5% u 2015. u odnosu na 2014. Realne neto zarade nastavljaju trend pada u Q4 2015. (međugodišnje), dok su nominalne zarade za pola procenta veće. Na grafikonu G3-2 prikazano je kretanje nominalnih i realnih indeksa prosečnih neto zarada u periodu 2012–2015.

Realne zarade opadaju u sektorima u kojima dominira država dok u privatnom sektoru uglavnom rastu

Grafikon G3-2. Nominalne i realne prosečne neto zarade, indeksi, 2012–2015.

Izvor: RZS

Međugodišnji rast desezoniranih realnih neto zarada² zabeležen je u sektorima: rudarstvo, prerađivačka industrija, građevinarstvo, saobraćaj i skladištenje, usluge smeštaja i ishrane, informisanje i komunikacije, finansijske delatnosti i delatnosti osiguranja i poslovanje nekretninama. Najveći međugodišnji rast zarada od 8% zabeležen je u sektoru saobraćaja i skladištenja i u uslugama smeštaja i ishrane. Rast od 5% prisutan je u sledećim sektorima: građevinarstvo, prerađivačka industrija i poslovanje nekretninama. Rast desezoniranih realnih neto zarada u građevinarstvu i prerađivačkoj industriji u skladu je sa kretanjem dodate vrednosti u tim sektorima.

² Zarade u sektorima snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacijom i obrazovanje nemaju izraženu sezonsku komponentu, stoga nisu desezonirane.

Rast u sektoru poslovanja nekretninama ne prati realni rast bruto dodate vrednosti (BDV) koji je u Q4 2015. u odnosu na isti kvartal prethodne godine iznosio – 0,6%. Takođe, tokom 2015. godine i u prvom i u trećem kvartalu postoji razlika u trendovima kretanja zarada i BDV-a. Realna stopa rasta BDV-a je tokom 2014. godine bila negativna, dok osim u drugom kvartalu kada imamo blagi pad zarada, u ostalim kvartalima 2015. javlja se rast zarada koji se kreće u intervalu 2-5%.

Osim u prvom kvartalu 2015, međugodišnji realni rast BDV-a je zabeležen u sektoru građevinarstva u preostala tri kvartala. U poslednjem kvartalu 2015, dodata vrednost u građevinarstvu je realno povećana za 8% međugodišnje. Zarade u sektoru građevinarstva prate trend kretanje dodate vrednosti. Prerađivačka industrija, rudarstvo i ostala industrija beleže realni rast dodate vrednosti od 6,8% međugodišnje. Desezonirani indeks industrijske proizvodnje za decembar 2015. u odnosu na prosek 2014. za prerađivačku industriju beleži rast od 3,3%.

Sektori koji se dominantno nalaze u javnom sektoru beleže pad zarada. Realne neto zarade u zdravstvu i obrazovanju su smanjene za 8% u 2015. u odnosu na 2014, dok je u sektoru državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje i umetnost, zabava i rekreacija pad veći i iznosi 11%. Državna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje i umetnost, zabava i rekreacija beleže u Q4 međugodišnji pad od 9%, dok je pad dosta manji u obrazovanju i u zdravstvu, 3% i 5%, respektivno. Vidimo da se trend pada zarada u ovim sektorima usporava. Realnim padom plata u javnom sektoru, uz rast plata u privatnom tokom prethodne godine, otklonjene su razlike u platama između ova dva sektora, koje se ne mogu objasniti razlikama u obrazovnoj strukturi, radnom iskustvu i dr. Očekujemo da će tokom 2016. realne plate u javnom sektoru stagnirati, jer je povećanje plata krajem 2015. godine bilo približno jednako očekivanoj inflaciji u 2016. godini.